

GÖRSEL SANATLAR ÖĞRETMEN ADAYLARININ ESTETİK KAVRAMINA YÖNELİK BİLİŞSEL İFADELERİNİN İNCELENMESİ

Fatih KARİP

Dr. Öğr. Üyesi, Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü, fkarip(at)agri.edu.tr,
ORCID: 0000-0002-8957-1568

Karip, Fatih. "Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının Estetik Kavramına Yönelik Bilişsel Yapıları".
idil, 61 (2019 Eylül): s. 1159-1167. doi: 10.7816/idil-08-61-09

Öz

Bu çalışmanın amacı, Görsel Sanatlar Öğretmen adaylarının estetik kavramına ilişkin bilişsel yapılarını ortaya çıkarmaktır. Çalışma grubunu Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesinde öğrenim gören, estetik dersini almış 110 görsel sanatlar öğretmen adayı oluşturmaktadır. Nitel araştırma yaklaşımının kullanıldığı çalışmanın verileri kelime ilişkilendirme testi ile elde edilmiştir. Elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edilerek kavramsal kategoriler oluşturulmuştur. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğretmen adayları estetik kavramı ile ilişkili 758 sözcük üretmişlerdir. Araştırmaya, katılımcılardan en az iki kişinin ortak ifade ettiği sözcük dahil edilmiştir. Yalnızca 1 kez tekrar eden, konuyla ilgisi olmayan ve anlamsız olan kelimeler araştırmaya dahil edilmemiştir. Çalışma kapsamında öğretmen adaylarının ürettiği 758 sözcükten 709'u kullanılmıştır. Bu sayı toplam sözcüklerin %93,5'ini oluşturmaktadır. İçerik analizi ile 709 sözcüğün oluşturduğu 91 farklı sözcük 9 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Bu kategoriler; 1. Estetiğin Konuları, 2. Estetik Tanımları, 3. Estetik Deneyim, 4. Estetiğin kaynağı, 5. Estetik özellikler, 6. Estetik Kuramlar, 7. Estetik tutum/tavır, 8. Estetik Yargı, 9. Estetiğin diğer bilimlerle ilişkisi şeklindedir. Buna göre öğretmen adaylarının estetik kavramına ilişkin bilişsel yapılarının büyük bir kısmını Estetik'in konusu ve estetik tanımları oluşturmaktadır. Katılımcıların estetik tutum ve estetik yargı gibi önemli konuların diğer kavram kategorilere göre bilişsel alanlarının daha düşük olduğu ortaya çıkmıştır.

Anahtar Kelimeler: sanat eğitimi, estetik, öğretmen adayları, bilişsel yapılar

Makale Bilgisi
Geliş: 1 Mayıs 2019

Düzeltilme: 28 Haziran 2019

Kabul: 12 Temmuz 2019

Giriş

Günlük yaşamımızda sıklıkla kullandığımız estetik kavramı sanatın dışında da oldukça yaygın bir kullanım alanına sahiptir. Estetik sözcüğü Grekçe "aisthesis" ya da "aisthanesthai" sözünden gelir. "Aisthesis" sözcüğü, duyum, duyulur, algı anlamına geldiği gibi, "aisthanesthai" sözcüğü de duyu ile algılamak anlamına gelir (Tunalı, 1998). Sanat felsefesi olarak da bilinen estetik, yalnızca sanattaki değil doğadaki güzeli de konu olarak ele aldığından sanat felsefesinden daha geniş bir çalışma alanına sahiptir. Estetik bilimi temel tartışma konusu olarak "güzeli" ele almış ve "güzel nedir?" sorusuna cevap aramaya çalışmıştır. Bu çerçevede estetik süje, estetik obje, estetik değer, estetik tutum, estetik deneyim, estetik yargı gibi konular estetiğin temel problemleri olarak ele alınarak tartışılmıştır (Bengisu, 2007). "Estetik" kavramı her ne kadar XVIII. yüzyılda Baumgarten tarafından kullanılmaya başlansa da estetiğin ilgi alanı olan konular ilk defa Yunan Felsefesi'nin iki önemli filozofu Platon ve Aristoteles tarafından ortaya konulup tartışılmıştır (Kavuran ve Dede, 2013). Konuya ilişkin tartışmalar, ilk çağdan itibaren birçok filozofların düşünce dünyasında yer etmiştir. "Güzel" kavramı, İlk Çağ ve Orta Çağ düşüncesinde genellikle ahlak ve metafizik çerçevesinde ele alınmıştır. İlk defa "güzel nedir?" sorusunu çevresindeki sanat eserlerine kayıtsız kalamayan Platon sorar. Çünkü onunu yaşadığı dönemde Yunan tapınakları ayakta ve ünlü heykeltıraşların eserleri şehri süslüyordu. Modern dönemlere kadar güzellik, insanüstü bir varlığa dayanan metafizikle ilişkili bir konu olarak ele alınmıştır. Bununla beraber eski Yunancadaki güzeliyi anlamına gelen "*kalokagathia*" sözcüğünün ifade ettiği gibi "güzellik" kavramı, ahlakla birlikte anlamlandırılmıştır (Yolcu, 2004; Güngörmez ve Soytürk, 2018).

Günümüzde estetikçilerin "laboratuvar estetiği" diye adlandırdığı estetik, doğrudan doğruya sanat yapıtlarında gerçekleşmiş ve somutlaşmış güzelle ilgili araştırmayı hedeflemiştir. Sanat yapıtını, farklı kültür alanları içerisindeki yerini, insan açısından işlevini ve anlamını araştıran estetik güzelin ve güzel sanatların doğasını, yapısını, işleyişini incelerken sanat yapıtının anlamının her türlü psikolojik, sosyolojik ya da tarihsel öğeden bağımsız olarak ele alınması yönünden, sanat felsefesinden ayrılır. Estetik, belirli bir sanat yapıtını çözümleyen ve onu tarihsel bağlamda değerlendiren sanat eleştirisinden de farklıdır. Sanatın gerçeklik ve hakikat ile ilişkisi ve bu ilişki içerisinde sanat yapıtının hakikati ne ölçüde temsil ettiği ve yansıttığı, sanat yapıtının içeriği şeklindeki tartışmalar estetiğin temel konularını oluşturur. Hiçbir bilgi alanının tarihi estetiğin tarihi kadar kesintili olmamıştır. Uzun yüzyıllar boyu yalnızca metafizik anlamda ele alınan ve hep felsefenin

içinde bir dal olarak kalmış olan estetik XVIII. yüzyılın sonlarına doğru büyük bir dönüşüme uğradı ve bilim olma yoluna girdi. Diğer bilimlerde de o zamanlarda ağır ağır ya da birer birer felsefeden ayrılmış ve kendi konularını ve yöntemlerini oluşturarak özerk bilimlere olmaya doğru gitmişlerdir. Daha önceki zamanlarda felsefenin yöntemleriyle düşünen ve bu anlamda daha çok sanat felsefesi özelliği gösteren estetik, günümüzde kendi konusu ve yöntemleri olan bir bilim dalı olarak ele alınmaktadır (Bozkurt, 2004; Timuçin, 2009).

Sanat, estetiğin en temel konusu olduğu kadar estetik de sanatın, dolayısıyla sanat eğitiminin en temel konuları arasındadır. Sanat eğitimi, öğrencilerin yaratıcı güç ve kültürel birikimlerini açığa çıkararak onların estetik duyu ve estetik düşünce süzgecinden geçerek çok yönlü gelişmelerini sağlamaktadır (Artut, 2004a). Sanatsal etkinlikler yoluyla öğrencilerin sanatsal deneyimleri, estetik deneyimleri ile bütünleşmektedir. Duygu ve düşüncelerini sanat yoluyla ifade eden küçük yaşta çocukların biçim, form, oluşum ve işleyiş arasındaki bütünlüğü fark etmeleri onları cesaretlendirecektir. Sanat eğitiminde başarılı olmak, çocukların deneysel zenginlik duygularını geliştirir (Gültekin, 2011). Estetik bakış açısı ile öğrenciler güzeli hatırlar, güzel olana odaklanırlar. Estetik eğitim yoluyla çocuk, ayrıntıları görmeye, daha önce fark etmediği görüşlere dikkat etmeye yönelir. Sanat eserindeki renkler, çizgiler, biçimler, şekiller, oran, uyum ve simetri gibi sanatın temel ilkeleri ve elemanları aracılığıyla çocukların haz almasına olanak sağlanmakta ve çocukların doğasında bulunan manevi güçleri açığa çıkartmaktadır (Ünlüer ve Zembat, 2018). Estetik eğitim, Görsel Sanatlar eğitimi yaklaşımlarında Çok Alanlı Sanat Eğitimi yaklaşımının önemli bir bileşenidir. Çok Alanlı Sanat Eğitimi, öğrencilere sanatın sadece uygulama alanında değil, daha birçok alanda deneyim kazandırmayı amaçlamıştır. Bunlar arasında; eleştirel düşünce becerisi geliştirme, sanatsal deneyimlerini anlama becerileri kazandırma ve estetik beğenin gelişmesi sayılabilir (Alakuş ve Şahin, 2014). Sanat Eğitiminde kapsamlı bir ünitenin temeli Estetik, Sanat Tarihi, Eleştiri ve Uygulama kriterleri üzerinde kurgulanmalıdır. Temelinde sanatsal kültür ve estetik anlayışın yer almadığı etkinliklerin sonunda oluşturulan ürünlerin sanatsal boyutu eksik kalacaktır (Artut, 2004b). Estetik eğitim, doğa ya da sanat yapıtları karşısında kendine özgü, onlardan hoşlanmak ya da onlardan zevk almak ve onları güzel, hoş gibi estetik yargı ifadeleriyle değerlendirmektir. Sanat eğitiminin önemli amaçlarından biri de öğrencinin estetik deneyimleri üzerinden derinleşmesini ve incelenmesini sağlamaktır (Özbal, 2017). Bu bağlamda görsel sanatlar öğretmen adaylarının estetik kavramına yönelik bilgi düzeyleri nitelikli bir sanat eğitimi için önemli bir ön koşul olarak görülmektedir.

İlgili literatür incelendiğinde estetik eğitimi konusunda yeterince çalışma olmadığı; mevcut çalışmaların ise öğrencilerin estetik beğenilerine yönelik olduğu (Gökay ve Demir, 2006; Artut, 2004a; Güvenç, 2019) görülmüş ve estetik kavramına yönelik, öğretmen adaylarının bilişsel yapılarının ortaya çıkarıldığı bir çalışma ile rastlanmamıştır. Bu noktada bu çalışmanın sonuçlarının ilgili literatüre farklı bir bakış açısı kazandıracağı, olumlu katkılar sunacağı düşünülmektedir.

Amaç

Bu çalışmanın amacı görsel sanatlar öğretmen adaylarının estetik kavramına yönelik bilişsel yapılarını, alternatif kavramlarını ve kavram yanılgılarını belirlemektir.

Yöntem

2018-2019 eğitim öğretim yılında gerçekleştirilen bu çalışma, nitel bir çalışmadır. Nitel araştırmalar, amacına uygun bir biçimde çeşitli sosyal ortamları ve grupları ya da bu ortamlarda yaşayan bireyleri inceler. Nitel araştırmalar en çok insanların kendilerini ve ortamlarını nasıl düzenlediğini ve bu ortamlarda yaşayanların çevrelerini semboller, ritüeller, sosyal yapılar, sosyal roller ve benzerleriyle nasıl anlamlandırdığıyla ilgilenmektedir (Berg ve Lune, 2015). Bunu yaparken görüşme, gözlem ve doküman inceleme gibi nitel veri toplama araçlarını kullanır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Bu çalışmada görsel sanatlar öğretmen adaylarının "estetik" kavramına ilişkin bilişsel yapıları, detaylı bir şekilde ortaya çıkarılmıştır.

Çalışma Gurubu

Araştırmanın çalışma gurubunu Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi Eğitim Fakültesi Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümünde 2. 3. ve 4. sınıflarda öğrenim gören ve estetik dersini almış 110 öğretmen adayı oluşturmaktadır. Araştırmada amaçlı örnekleme yöntemlerinden ölçüt örnekleme kullanılmıştır. Bu yöntemde temel anlayış çalışmanın amacına uygun önceden belirlenmiş bir dizi ölçütü karşılayan bütün durumların çalışılmasıdır (Yıldırım ve Şimşek, 2016). Amaçlı örnekleme seçimindeki problemleri en aza indirmek için katılımcıların çeşitli özellikleri dikkate alınmıştır. Bu kapsamda öğretmen adaylarının seçiminde estetik dersini almış olma, çalışmaya gönüllü katılım ve araştırmacının kolay ulaşabilmesi gibi çeşitli özellikler dikkate alınmıştır (Kurt ve Ekici, 2013). Bu kapsamda araştırmaya katılan öğretmen adaylarının demografik bilgileri aşağıdaki tabloda verilmiştir.

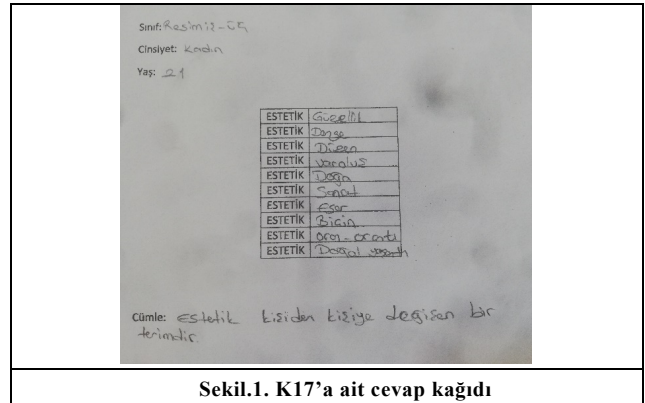
Tablo 1. Çalışma gurubunun sınıf ve cinsiyete göre dağılımları

Cinsiyet	2. sınıf		3. sınıf		4. sınıf		Toplam	
	n	%	n	%	n	%	n	%
Kadın	17	15,45	21	19	14	2,72	52	47,27
Erkek	14	12,72	27	24,54	17	15,45	58	52,73
Toplam	31	28,18	48	43,63	31	28,18	110	100

Tablo 1.'de estetik dersini alan görsel sanatlar öğretmen adaylarının sınıflara ve cinsiyete göre dağılımları görülmektedir. Buna göre 2. ve 4. sınıflarda öğrenim gören öğrencilerin sayısı yaklaşık olarak aynı olmakla birlikte 3. sınıfta öğrenim gören öğrencilerin sayılarının diğer sınıflara göre biraz fazla olduğu görülmektedir. Genel toplamda kadın ve erkek öğrencilerin sayılarının birbirine yakın olduğu görülmektedir.

Verilerin Toplanması

Çalışmada veri toplama aracı olarak bağımsız kelime ilişkilendirme testi (KİT) kullanılmıştır. Bağımsız kelime ilişkilendirme testi, kavramlarla ilgili, bireylerin çeşitli kavramlara yönelik bilişsel yapısını ve bu yapıdaki kavramlar arası bağları, uzun dönemli hafızasında bulunan kavramlar arasındaki ilişkilerin nasıl olduğunu, yeterli ya da anlamlı olup olmadığını tespit etmek amacıyla kullanılan yaygın tekniklerden biridir (Bahar vd., 2012). Bazı pratik soruların çözümlenmesinde çok değerli verilerin elde edildiği KİT'te, katılımcılar bir anahtar sözcüğün belli bir süre içerisinde katılımcıya çağrıştırdığı sözcükleri cevap olarak yazar ya da söyler (Ustaoglu ve Aytaç, 2014). Ölçme araçlarının uygulanması sırasında öğrencilere gerekli süre verilmiştir ve anlamakta zorluk çektikleri noktaların açıklanmasına dikkat edilmiştir. Bu araştırmada öğretmen adaylarının KİT'i tamamlamaları için "Estetik" kavramı uyarıcı kelime olarak sorulmuştur. Şekil 1'de kelime ilişkilendirme testiyle toplanan verilere, katılımcılardan K17'ye ait cevaplar örnek olarak verilmiştir.

Şekil.1. K17'a ait cevap kağıdı

Verilerin Analizi

Çalışmanın verileri içerik analizi ile analiz edilmiştir. İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Bu amaçla toplanan veriler önce kavramsallaştırılır; daha sonra ortaya çıkan kavramlara göre mantıklı bir biçimde düzenlenerek veriyi oluşturan temalar elde edilir (Yıldırım ve Şimşek, 2016). İçerik analizine geçmeden

önce elde edilen tüm formlar 1'den başlayarak numaralandırılmıştır. Aynı anlamda cevaplanan kelimeler en sık tekrar edilen kelimeler altında sınıflandırılmıştır. İlişkisiz olarak görülen ve diğer kelimelerle ilişkisi olmayan birçok kelime ve 1 kez tekrarlanan kelimeler, değerlendirmeye alınmamıştır. Kelimeler, anlamsal ilişki kriteri kullanılarak kategorize edilmiş ve kelimelerin frekansları hesaplanmıştır (Kurt ve Ekici, 2013).

Bulgular

Bu bölümde KİT ile elde edilen veriler içerik analizi ile analiz edildikten sonra ortaya çıkan kavram ve kategoriler ve bunların yüzde ve frekans değerleri dikkate alınarak değerlendirmeler yapılmıştır. Bu bağlamda araştırmaya katılan öğretmen adayları estetik kavramı ile ilişkili 758 sözcük türetmişlerdir. Araştırmaya, katılımcıların en az iki kişinin ortak ifade ettiği sözcük dahil edilmiştir. Yalnızca 1 kez tekrar eden, konuyla ilgisi olmayan ve anlamsız olan kelimeler araştırmaya dahil edilmemiştir (Kurt ve Ekici, 2013). Çalışma kapsamında öğretmen adaylarının türettiği 758 sözcükten 716'sı kullanılmıştır. Bu sayı toplam sözcüklerin %94,45'ini oluşturmaktadır. İçerik analizi ile 716 sözcüğün oluşturduğu 92 farklı sözcük 9 kavramsal kategori altında toplanmıştır. Bunlar "1. Estetiğin Konuları, 2. Estetik Tanımları, 3. Estetik Deneyim, 4. Estetiğin kaynağı, 5. Estetik özellikler, 6. Estetik Kuramlar, 7. Estetik tutum/tavır, 8. Estetik Yargı, 9. Estetiğe ilişkin kavram yanılığları" olarak ortaya çıkmıştır.

Tablo 1. Görsel Sanatlar Öğretmen Adaylarının "Estetik" Kavramına Yönelik Bilişsel Yapılarının Kategorilere Göre Dağılımı

KATEGORİLER	KAVRAMLAR	n(s)	n	%
1.Estetiğin Konuları	Güzellik 60	17	180	25,13
	Sanat 35			
	Renk 23			
	Kırmızı 10			
	Resim 9			
	Öznel 8			
	Özgünlük 6			
	Mavi 5			
	Heykel 4			
	Nitel 4			
Tablo 3	16	139	19,41	
Eser 3				
Manzara 2				
Yetenek 2				
Yaratıcılık 2				
Nesnel 2				
Nicel 2				
Güzel 38				
Hoş 26				
Farklılık 13				
Göze hoş gelen 13				
Zarafet 8				
İyi 6				

2.Estetik Tanımları	Çekici 5 Göz alıcı 5 İncelik 5 İlgi çekici 4 Naiflik 4 Doğal 4 Gösterişli 4 İdeal 4 Düzgün 3 Narin 2			
3.Estetik Deneyim	Haz 41 Beğeni 20 Mutluluk 9 Huzur 7 Zevk 6 His 5 Heyecan 5 Deneyim 5 Hoşlanma 3 Sevgi 2	10	103	14,38
4.Estetiğin kaynağı	Duygu 29 Doğa 26 Düşünce 10 Kadın 10 İnsan 7 Yaşam 6 Toplum 4 Aşk 4 Yaratılış 4 Felsefe 3 Fikir 3 Hayat 3 Bilgi 2 Gerçeklik 2	14	113	15,78
5.Estetik özellikler	Düzen 18 Uyum 17 Denge 11 Oran oranı 9 Altın oran 6 Açıklık 5 Sadelik 4 Ritim 4 Bütünlük 3 Vurgu 2 Zıtlık 2 Ölçü 2 Kalıcı 2 Birlik 2	14	87	12,15
6.Estetik Kuramlar	Taklit 3 Dışavurum 2 Biçim 11 Form 7 Şekil 4 Çizgi 3	6	30	4,18
7.Estetik tutum/tavır	Algı 6 Bakış açısı 5 Sezgi 4 Dürtü 3 Tutum 3 Görmek 3 Uyarıcı 2	7	26	3,63
	Yargı 9	6	30	4,18

8.Estetik Yargı	Mükemmel 7 Kusursuz 4 Etkileyici 4 Değerli 4 Eleştiri 2			
9. Kavram Yanılgıları	Burun 5 Ameliyat 3	2	8	1,11
Toplam		92	716	100

Elde edilen verilerin analizi sonucu öğretmen adaylarının estetik kavramına yönelik bilişsel yapılarının büyük bir kısmını, estetik kavramının konuları oluşturmaktadır. Bu kategoride katılımcılar 17 farklı sözcük kullanmıştır. Bu sözcükler farklı frekanslarda toplan 180 defa tekrar etmiştir. Bu sözcükler, türetilen toplam sözcüklerin %25,38'ini oluşturarak, öğretmen adaylarının estetik kavramına yönelik bilişsel yapılarının niteliğini ortaya koyan en büyük paya sahip olmaktadır. Bu kategoride ve tüm kategoriler arasında en fazla tekrar eden sözcük, estetiğin en temel tartışma konusu olan "güzellik" (f=60) olarak karşımıza çıkmaktadır. Bununla birlikte "sanat" (f=35), sanat kavramı ile ilişkili olan "resim" (f=9), "renk" (f=23) ve "kırmızı" (f=10) sözcüğü en fazla tekrar eden sözcükler arasındadır.

Araştırma kapsamında elde edilen verilerin en fazla toplandığı 2. kategori estetik tanımları kategorisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu kategori en fazla farklı sözcüğün türetildiği (f=19) kategoridir. Bu kategoride türetilen 19 farklı sözcük 152 defa tekrar etmiştir. Bu sözcükler toplam türetilen sözcüklerin % 21,43'ünü oluşturmaktadır. Bu kategoride görsel sanatlar öğretmen adayları estetiği, "güzel" (f=38), "hoş" (f=26), "farklı" (f=13), "göze hoş gelen" (f=13) şeklinde tanımlamışlardır. Bununla birlikte "zarafet", "iyi", "göz alıcı", "ilgi çekici", "doğal", "naif", "narın" gibi sözcükleri de estetiği tanımlamak için kullanmışlardır.

Araştırma kapsamında ortaya çıkan 3. kategori "estetik deneyim" kategorisi olmuştur. Bu kategoride öğretmen adayları 10 farklı sözcük türetmiştir. Bu sözcükler 103 defa tekrar ederek öğretmen adaylarının estetik kavramına yönelik bilişsel yapılarının niteliğini ortaya koymada % 14,52'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir. Bu kategoride öğretmen adayları estetik nesne karşısında alıcının yaşadığı deneyimi en fazla "haz" (f=41) ve "beğeni" (f=20) olarak ifade etmişlerdir. Bununla birlikte alıcının estetik deneyimine yönelik duygularına dair benzer frekanslarda "mutluluk", "huzur", "zevk", "his", "heyecan", "hoşlanma" ve "sevgi" gibi sözcükleri de kullandıkları görülmektedir.

Çalışmanın 4. kategorisini "estetiğin kaynağı" kategorisi oluşturmaktadır. Bu kategoride görsel sanatlar öğretmen adayları 11 farklı sözcük türetmiştir. Bu sözcükler 104 defa tekrar ederek görsel sanatlar öğretmen adaylarının estetik kavramına yönelik bilişsel yapılarının niteliğini ortaya koymada % 10,10'luk bir paya sahip olduğu görülmektedir. Buna göre öğretmen adayları güzelliğin

kaynağı olarak en çok "duygu" (f=29), "doğa" (f=26), "düşünce" (f=10) ve "kadın" (f=10) olarak görmüşlerdir. Bununla birlikte "yaşam", "hayat", "aşk" ve "gerçeklik" bu kategoride geçen önemli sözcüklerdir. Ayrıca görsel sanatlar öğretmen adayları güzelliğin kaynağının yaratılıştan geldiğini de ifade etmişlerdir.

Çalışmanın 5. kategorisini "estetik özellikler" oluşturmaktadır. Bu kategoride görsel sanatlar öğretmen adayları, estetik özelliklere yönelik 14 farklı sözcük türetmişlerdir. Bu sözcükler 87 defa tekrar ederek görsel sanatlar öğretmen adaylarının estetik kavramına yönelik bilişsel yapılarının niteliğini ortaya koymada % 12,27'lik bir paya sahip olduğu görülmektedir. Buna göre görsel sanatlar öğretmen adayları bir nesnenin estetik olabilmesi için en fazla "düzen" (f=18), "uyum" (f=17), "denge" (f=11), "oran oranı" (f=9), "altın oran" (f=6) gibi özelliklere sahip olması gerektiğini düşünmektedir. Bununla birlikte "sadelik", "vurgu", "zıtlık", "ölçü", "birlik" ve "kalıcılık" gibi özellikleri estetik özellikler olarak ifade etmişlerdir.

Çalışmanın 6. kategorisini "estetik kuramlar" kategorisi oluşturmaktadır. Bu kategoride görsel sanatlar öğretmen adayları 6 farklı sözcük türetmiştir ve bu sözcükler 30 defa tekrar ederek katılımcıların estetik kavramına ilişkin bilişsel yapılarının niteliğini ortaya koymada %4,2 gibi küçük bir paya sahip olduğu görülmektedir. Buna göre görsel sanatlar öğretmen adayları estetik kuramlardan biçimci kurama yönelik "biçim" (f=11), "form" (f=7), "şekil" (f=4) ve "çizgi" (f=3) ifadelerini kullanırken; dışavurumcu kurama yönelik "dışavurum" (f=2); mimetik kurama yönelik ise "taklit" (f=3) sözcüğünü kullanmışlardır.

Çalışmanın 7. kategorisini "estetik tutum" kategorisi oluşturmaktadır. Bu kategoride görsel sanatlar öğretmen adayları 6 farklı sözcük türetmiştir ve bu sözcükler 23 defa tekrar ederek katılımcıların estetik kavramına ilişkin bilişsel yapılarının niteliğini ortaya koymada % 3,24 gibi küçük bir alana sahip olduğu görülmektedir. Buna göre görsel sanatlar öğretmen adayları estetik özelliklerin ortaya çıkarılması için "algı" (f=6), "bakış açısı" (f=5), "sezgi" (f=4), "görmek" (f=3) ve "uyarıcıya" (f=2) ihtiyaç duyulduğunu düşünmektedirler.

Çalışmanın 8. kategorisini "estetik yargı" kategorisi oluşturmaktadır. Bu kategoride görsel sanatlar öğretmen adayları 4 farklı sözcük türetmiştir ve bu sözcükler 22 defa tekrar ederek katılımcıların estetik kavramına ilişkin bilişsel yapılarının niteliğini ortaya koymada % 3,10 gibi küçük bir alana sahiptir. Buna göre görsel sanatlar öğretmen adayları sanat eserine yönelik yargılarını "mükemmel" (f=7), "değerli" (f=4), "eleştiri" (f=2) gibi sözcüklerle ifade ederlerken "yargı" (f=9) sözcüğünün de estetiğin önemli unsurlarından biri olduğunu düşünmektedirler.

Çalışmanın 9. kategorisini estetiğe yönelik "kavram yanılgıları" oluşturmaktadır. Bu kategoride görsel sanatlar öğretmen adayları 2 farklı sözcük türetmiştir ve

bu sözcükler 8 defa tekrar ederek katılımcıların estetik kavramına ilişkin bilişsel yapılarının niteliğini ortaya koymada % 1,11 gibi küçük bir alana sahiptir. Buna göre görsel sanatlar öğretmen adayları "tıbbi estetik" kavramı ile "sanatsal estetik" kavramını yeterince ayırt edemediği ortaya çıkmıştır.

Tartışma ve Sonuç

Bu çalışma ile görsel sanatlar öğretmen adaylarının estetik kavramına yönelik bilişsel yapılarının niteliği ortaya çıkarılmaya çalışılmıştır. Bu doğrultuda 110 görsel sanatlar öğretmen adayına "estetik" kavramı uyarıcı sözcük olarak sunulmuştur ve KİT ile elde edilen veriler ışığında görsel sanatlar öğretmen adaylarının bilişsel yapılarının niteliğine dair keskin işaretleri ortaya koyan çarpıcı sonuçlara ulaşılmıştır. Buna göre öğretmen adaylarının bilişsel yapılarında en etkili alanların "estetiğin konuları", katılımcıların "estetik tanımları", "güzelliğin kaynağı" ve "estetik deneyim" olduğu görülmüştür. "Estetik özellikler", "estetik kuramlar", "estetik tutum" ve "estetik yargı" konularının daha mütevazı bir etkiye sahip olduğu görülmüştür. Ayrıca katılımcıların "estetik" kavramına yönelik az da olsa kavram yanlışlarına sahip oldukları ortaya çıkmıştır.

İlgili alan yazın incelendiğinde konuyu tartışmaya açacak yeterli sayıda çalışma ile rastlanılmamıştır. Fakat görsel sanatlar öğretmen adaylarının estetik kavramına yönelik bilişsel yapıları ile ortaya çıkan konu ve kavramlara yönelik estetik ve sanat felsefecilerinin önemli tartışmaları olmuştur. Bu bağlamda öğretmen adaylarının bilişsel yapılarında ortaya çıkan ve en büyük alanı teşkil eden "estetiğin konularını" kategorisini ele aldığımızda, estetik ve sanat felsefesi literatüründe en fazla tartışılan *güzellik* ifadesi tüm kategorilerde geçen sözcükler arasında en sık kullanılan kavram olarak karşımıza çıkmaktadır. Her ne kadar estetik sözcüğü 18. yüzyılda Baumgarten'in yayınladığı *Aesthetica* (estetik) adlı kitap ile ilk defa bağımsız bir disiplin olarak karşımıza çıkıyor olsa da doğası gereği her yerde güzel aramış ve güzel olanı tercih etmiş olan insanlığın estetiğe yönelik temel ve ilk olarak ele aldığı tartışma konusu olarak "güzellik" kavramı antik çağlardan günümüze kadar estetik bağlamında sürdürülmektedir (Taşdelen ve Yazıcı, 2012). "Güzel nedir?" tartışmasını ilk olarak başlatan antik çağ filozoflarından Platon için bu problem yaşamı boyunca kendisine eşlik etmiş ve farklı düşünce dönemlerinde yeniden ele alarak farklı çözümler üretmiştir. Aynı soru günümüzde hala canlı bir metafizik sorunu niteliği taşımaktadır (Tunalı, 1998). Güzellik bağlamında estetiğin en fazla ele aldığı bir diğer konu -bu kategoride ikinci en fazla tekrar eden kavram olan- "sanat" konusudur. Güzellik ve sanat; çağdan çağa, toplumdan topluma değişen karakteriyle zengin bir düşünce alanını oluşturur. Ahlak, siyaset, din, bilim gibi konuların yanında "güzellik ve sanat" da filozoflarca ele alınıp tartışılmış, estetik disiplininin

temel tartışma konularını oluşturmuştur (Güngörmez ve Soytürk, 2018). Bununla birlikte sanat kavramına ait "resim, renk, kırmızı, mavi, heykel ve manzara" sözcüklerinin bu kategoride sıklıkla kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Güzelliğin mahiyetini ve sanatın doğasını inceleyen estetik için "sanatçı, sanat eseri ve izleyici" de önemli bir çalışma konusu olmuştur. Bu bağlamda katılımcıların kullandığı "eser, tablo, yetenek, yaratıcılık, nesnel ve nicel" kavramları önemli sonuçlar olarak değerlendirilebilir.

Görsel sanatlar öğretmen adaylarının estetik kavramına yönelik bilişsel yapılarının niteliğini ortaya koymada önemli bir payı da katılımcıların "estetik kavramına yönelik tanımlar"ı oluşturmaktadır. Günümüzde oldukça yaygın bir alanda kullanılmakta olan, her beğenilen ve hoş giden şeyi *estetik* olarak tanımlamak gibi ucu açık ve çerçevesiz bir düşüncüyü de ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda öğretmen adayları çevremizde karşılaştığımız nesnelere *estetik* ifadesini o anda ruhumuzda beliren coşkuyu anlatmak için "güzel, hoş, farklı, göze hoş gelen, zarif, iyi, çekici, göz alıcı, gösterişli, ideal ve düzgün" kavramları ile ifade etmişlerdir. Bu nesnelere her biri hoş giden, beğenilen olmaları yanında bizim için güzeldirler (Sevim vd., 2012).

Çalışma kapsamında öğretmen adaylarının verdiği yanıtlardan ortaya çıkan önemli sonuçlardan bir kısmı da "güzelliğin kaynağına" ilişkin kategoriyi oluşturmaktadır. Bu kategoride ortaya çıkan en önemli ifade "duygu" sözcüğüdür. Baumgarten "estetik" kelimesini özellikle sanatta "güzelin duyular yoluyla algılanması" anlamında kullanmıştır (Taşdelen ve Yazıcı, 2012). Bununla birlikte öğretmen adayları en fazla "doğayı ve kadını" güzelin kaynağı olarak görmektedirler. Güzelliğin kaynağına yönelik farklı dönemlerde farklı düşünürler tarafından farklı görüşler ortaya atılmıştır. Orta Çağ'da Platon'un güzellik anlayışı dinsel bir temele oturtulur. Bu dönemde Batı'da St. Augustinus ve İslam dünyasında da Farabi, İbni Sina, İbni Rüşd gibi düşünürler, Tanrı'yı güzelliğin kaynağı olarak görmüşlerdir (Güngörmez ve Soytürk, 2018). Oysa Croce gibi düşünürler doğada var olan güzelliğin estetik dışı olabileceğinden söz etmiştir. Croce'ye göre doğa tıne karşıdır. Dolayısıyla güzel bir manzara, güzel bir çiçek, güzel bir ağaç, güzel bir at ve güzel bir kadın doğaya ait unsurlar olduğundan, doğa ise tıne karşı olduğundan güzelliğin kaynağı olamazlar (Tunalı, 1998). Bunun dışında öğretmen adayları güzelliğin kaynağını *yaşam, aşk, hayat, felsefe, bilgi ve gerçeklik* ile ilişkilendirmişlerdir.

Estetik deneyime ilişkin kategoriyi incelediğimizde ise en fazla ifade edilen sözcüklerin *haz, beğeni ve mutluluk* olduğu olduğunu sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen adayları estetik deneyime ilişkin yalnızca olumlu terimler ifade etmişlerdir. Oysa Zemach'a göre estetik deneyim çirkin, sıkıcı, kasvetli gibi olumsuz estetik özellikleri de barındırabilir (Taşdelen ve Yazıcı, 2012).

Görsel sanatlar öğretmen adaylarının estetik kavramına ilişkin bilişsel yapılarında yer alan sanat kuramları, "yansıtmacı (mimetik) kuram", "dışavurumcu kuram" ve "biçimci kuram" olarak ortaya çıkmıştır. Sanatın ne olduğu ve bir sanat eserini değerli yapan özelliklerin neler olabileceğine yönelik tartışmalarla başlayan ve ortaya ilk atılan kuram yansıtmacı kuramdır. Yansıtmacı kuram esere, eserin gerçek dünyadaki benzerine kesin olarak ne denli benzediği ölçüde değer verirken, "biçimci kuram", sanat eserini oluşturan biçimsel özellikleri alışılmışın dışında ön plana çıkararak eserlerini oluşturur. Dışavurumcu kuramda ise yansıtmacı kurama alternatif olarak ruh durumları ile duyuların sembolik ve simgesel anlatımı ön plandadır (Alakuş, 2005). Bunun dışında duygusal etki kuramı, işlevsel kuram, avangard kuram, oyun kuramı, sezgicilik, iradecilik gibi farklı kuramlara yönelik bir ifade ortaya çıkmamıştır. Çalışma kapsamında ulaşılan önemli sonuçlardan biri de görsel sanatlar öğretmen adaylarının estetiğe yönelik "ölçütleri" olmuştur. Bu kapsamda en fazla tekrar eden sözcükler "uyum", "denge", "oran orantı", "altın oran" şeklinde ortaya çıkmıştır. Estetik özellikler tartışmasını ilk olarak başlatan Sibley, estetik özelliklerle ilgili bir tanım vermek yerine 'estetik' teriminin kapsamını belirleyen bir liste verir. Bu listede "dengeli", "sakin", "güçlü", "narin" ve "zarif" gibi terimler bulunmaktadır. Bununla birlikte öğretmen adaylarının türettiği sözcüklerden ulaşılan sonuçlar, Aristoteles'in güzelin orantıyla ilgili olduğunu ve matematiksel olarak belirlendiğin görüşü ile paralellik göstermektedir (Taşdelen ve Yazıcı, 2012).

Kaynaklar

- Alakuş, Ali Osman. Çok Alanlı Sanat Eğitimi, Özsoy, V. (Ed.) İlköğretim Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Ankara: Görsel Sanatlar Eğitimi Derneği Yayınları, 2005.
- Alakuş, Ali Osman ve Şahin. Derya, Çok Alanlı Sanat Eğitimi Yönteminin Öğrencilerin İşlenen Derslere Yönelik Bilgilerini Uygulamaya Geçirmelerine Katkısı, 21. Yüzyılda Eğitim ve Toplum, 3(9), 63-73, 2014.
- Artut, Kazım. *İlköğretim (1. Kademe 4. Ve 5. Sınıf) öğrencilerinin Estetik ve Sanat Kavramına Yönelik bilgi Düzeylerine Yönelik Bir Araştırma*, Sanat Eğitimi Sempozyumu, Ankara, 2004a
- Artut, Kazım. Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Ankara: Anı Yayıncılık, 2004b
- Bengisu, Hatice. *Estetik Yaşam*, ICANAS 38. Uluslararası Asya Ve Kuzey Afrika Çalışmaları Kongresi, Ankara, 2007
- Berg, Bruce, L. ve Lune, Howard. Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, (çev.Ed. H. Aydın), Konya: Eğitim Yayınevi, 2015.

Bozkurt, Nejat. Sanat ve Estetik Kuramları, Bursa: Asa Kitapevi, 2004.

Gökay, Melek ve Demir, Ahmet. Farklı Eğitim Seviyelerinde Estetik Beğeni, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16, 329-342, 2006.

Gültekin, Tuba. Sanat Eğitiminde Estetik Değerlerin Gelişimi Sürecinde Çocuk ve İletişim, Akademik Bakış Dergisi, 24, 1-14, 2011.

Güngörmez, Muammer ve Soytürk, Ömer Naci. *Estetik 11*, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, 2018.

Güvenç, Bahar Karaman. Maxine Greene'in Eğitimde Estetik Bakış Açısıyla 6. Sınıf Görsel Sanatlar Eğitiminde Estetik Sorgulama: Bir Eylem Araştırması, Doktora Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, 2019.

Kavuran, Tamer ve Dede, Bayram. Platon ve Aristoteles'in Sanat Etiği, Estetik Kavramı ve Yansımaları, *Sanat Dergisi*, 23, 47-63, 2013.

Kurt, Hakan ve Ekici, Gülay. Biyoloji Öğretmen Adaylarının Bağımsız Kelime İlişkilendirme Testi ve Çizme-Yazma Tekniğiyle "Osmoz" Kavramı Konusundaki Bilişsel Yapılarının Belirlenmesi, *Turkish Studies*, 8(12), 809-829, 2013.

Özbal, Nurcan ve Aydoğan, İsmail. Eğitimde Estetiğin Gerekliği ve Oluşumu Üzerine Bir İnceleme, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 7(2), 249-260, 2017.

Sevim, Oğuzhan, Hisarcıklılar, Emel ve Feyzioğlu, Nesrin. Bir Estetik Duyuş Analizi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 16 (3): 41-57, 2012.

Taşdelen, Demet ve Yazıcı, Aslı. *Estetik ve Sanat Felsefesi*, Eskişehir: Anadolu üniversitesi Yayınları, 2012

Timuçin, Afşar. Sorularla Estetik Elkitabı, İstanbul: Bulut Yayın Dağıtım, 2009.

Tunalı, İsmail. *Estetik*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 1998.

Ustaoğlu, Ayşegül ve Ayaç, Berna. Kelime İlişkilendirme Testi, Savaş Baştürk (Ed.), *Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme*, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık, 2014.

Ünlüer, Esra ve Zembat, Rengin. Estetik Eğitim Programlarının Beş Yaş Çocukların Görsel algı Gelişimine Etkisinin İncelenmesi, Uluslararası Aile Çocuk ve eğitim Dergisi, 16, 73-87, 2018.

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayıncılık, 2016.

Yolcu, Enver. Sanat Eğitimi Kuramları ve Yöntemleri, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım, 2004.

COGNITIVE EXPRESSION OF VISUAL ARTS PRESERVICE TEACHERS RELATED TO AESTHETICS

Fatih KARİP

Abstract

The aim of this study is to reveal the cognitive structures of visual arts preservice teachers related to aesthetics. The study group consists of 110 visual arts preservice teachers who have taken the aesthetic course at Ağrı İbrahim Çeçen University. The data of the study, in which qualitative research approach was used, was obtained through word association test. The data were analyzed by content analysis, and conceptual categories were formed. In this context, pre-service teachers participating in the study derived 758 words related to aesthetic concept. The words that were reported commonly by at least two participants were included in the study. Words that repeated only once, the irrelevant and meaningless words were not included in the study. Within the scope of the study, 709 of 758 words derived by the preservice teachers were used. This constitutes 93.5% of the total words. 91 different words included within 709 words were collected under 9 conceptual categories through content analysis. These are: 1. The Topics of Aesthetics, 2. Definitions of Aesthetics, 3. Aesthetics Experience, 4. The Source of Aesthetics, 5. Characteristics of Aesthetics, 6. Aesthetics Theories, 7. Aesthetics Attitudes/Behaviors, 8. Aesthetics Judgment, 9. The relationship of aesthetics with other sciences. Accordingly, the topics of aesthetics and definitions of aesthetic constitute a large part of the cognitive structures of preservice teachers regarding the concept of aesthetics. It was found that the preservice teachers do not have sufficient cognitive structure for important subjects such as aesthetic attitude and aesthetic judgment.

Keywords: Art Education, Aesthetics, PreserviceTeachers, Cognitive Structure